

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ІВАНА ФРАНКА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА КОРЕКЦІЙНОЇ ОСВІТИ
КОМУНАЛЬНА УСТАНОВА «ТРУСКАВЕЦЬКИЙ ІНКЛЮЗИВНО-
РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР»
КОМУНАЛЬНА УСТАНОВА «ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР»
ДРОГОБИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
І ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

(Дрогобич, 4-5 травня 2023 року)

Дрогобич 2023

Козубовський Ростислав	Зарубіжний досвід підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності	120
Неїжпапа Людмила	Розвиток професійної спрямованості майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки	125
Піговський Микола	Типи сформованості соціальної відповідальності у майбутніх фахівців соціальної сфери	130
Реблян Антоніна	Роль наукової школи в процесі дослідницької діяльності студентів у європейських університетах	136

СЕКЦІЯ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНІ, ДИДАКТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Галик Тарас	Державна політика щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами	140
Зубрицький Ігор	Роль комунікативної взаємодії в інклюзивному освітньому процесі	146
Кекош Олег	Інтеграція в процесах інклюзивної освіти	153
Кожина Ганна		
Терьошина Ірина		
Перепьолкіна Катерина		
Козубовська Ірина	Деякі особливості забезпечення інклюзивної освіти у Великій Британії	159
Милян Жанна	Використання етнопедагогічних засобів для розвитку соціальної стійкості у підлітків із прийомних сімей в умовах інклюзії	164
Костіна Валентина		
Силиверст Юлія		
Лалак Наталія	Асистент учителя в інклюзивному класі: акценти професійної діяльності	170
Габовда Мар'яна	Суб'єктний підхід у вихованні дітей з ОПП	174
Лялюк Галина	Реалізація ідей студентоцентризму в процесі інклюзивної освіти мігрантів в США	178
Мигалина Зоряна		
Дешко Наталія		
Франчук Тетяна	Проектування розвитку академічної мобільності в системі підготовки фахівця інклюзивної освіти	183

Костіна Валентина,
докторка педагогічних наук,
професорка кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Силиверст Юлія,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 Соціальна робота
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

ВИКОРИСТАННЯ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ У ПІДЛІТКІВ ІЗ ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

У сучасних умовах життєдіяльності нашої країни, що вже більше року перебуває у стані війни, питання соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у середовищі закладів освіти в умовах інклюзії набувають все більшої актуальності. Як зазначила радниця-уповноважена Президента України з прав дитини і дитячої реабілітації Дар'я Герасимчук, «під час розв'язаної Росією проти України війни близько п'яти тисяч дітей залишилися з різних причин без батьківського піклування та небезпека втрати батьків присутня постійно»[2]. Як свідчить освітня практика, діти-сироти та діти, що залишилися без піклування батьків мають особливі освітні потреби, не можуть успішно самостійно адаптуватися в суспільстві та потребують додаткової соціальної підтримки та допомоги, що може надаватися закладами освіти в умовах запровадження соціальної інклюзії. Як зазначено в статті 6 Закону «Про Освіту», серед основних засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності визначено такі: «розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і

наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами; нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями; виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій» [5]. Отже, враховуючи важливість вирішення проблеми соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, що позбавлені батьківського піклування в сучасних умовах існування нашої держави, метою дослідження обрано окреслення можливостей використання етнопедагогічних засобів для розвитку соціальної стійкості у підлітків із прийомних сімей в умовах інклюзії як важливої умови їхньої успішної соціальної адаптації.

Проблема розвитку соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, що позбавлені батьківського піклування досліджено в таких аспектах: теоретичні основи соціальної адаптації дітей-сиріт (Г. Бевз[1], А. Капська [1], О. Федорова [13] та ін.); особливості соціальної адаптації дітей-сиріт в умовах прийомної родини (Н. Комарова [6], І. Пеша [6], Я. Раєвська [10] та ін.); питання використання етнопедагогічних засобів у соціальній роботі (В. Костіна [7;8], О. Папій [8], С. Стефанюк [11;12] та ін.). На основі узагальнення ідей науковців з проблеми дослідження виявлено, що соціальна адаптація є одним з важливих процесів, завдяки якому підлітки залучаються до різних осередків мікро та макросередовища, набувають досвіду активної участі у праці та суспільному житті колективу, долучаються до соціального культурного життя суспільства, навчаються виявляти просоціальну поведінку, відповідно до норм та правил поширених в мікро та макроосередках суспільства. Дослідники виділяють внутрішні та зовнішні критерії соціальної адаптації: внутрішні (психоемоційна стабільність, стан задоволеності, відсутність дистресу, відчуття загрози та стану емоційно-психологічної напруженості); зовнішні (відповідність реальної поведінки особистості установкам суспільства, вимогам середовища, правилам прийнятим у соціумі і критеріям нормативної поведінки).

Для успішності процесу соціальної адаптації підлітків з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що виховуються в умовах прийомних сімей важливими чинниками стають не тільки внутрішні можливості середовища прийомної сім'ї, але й інститути суспільства (заклади загальної середньої освіти, позашкільні заклади освіти, професійно-технічні заклади освіти), які мають бути в повній мірі готовими до виявлення милосердя до цієї особливої категорії та патрунування підлітків під час їхнього становлення та розвитку, тому важливим чинником розглядаємо створення підтримуючого соціально-виховного інклюзивного простору з використанням етнопедагогічних засобів, що сприятимуть розвитку соціальної стійкості у підлітків з прийомних сімей в умовах інклюзії. Це, на нашу думку, забезпечує підвищення показників духовного, психічного, соціального та фізичного складників здоров'я підлітків, покращення якісного характеру їхнього спілкування з оточуючими людьми, виявлення ними цілей, формування важливих ціннісних орієнтацій, розвиток здібностей та можливостей їхньої самореалізації у соціальному середовищі закладів освіти та оточуючому макросоціумі, а також покращує можливості для їхнього особистісного зростання.

Використання етнопедагогічних засобів у навчально-виховному процесі закладів освіти та інших творчих фольклорних колективах передбачає забезпечення готовності фахівців, що надають освітні послуги, до якісного впровадження інклюзії. За допомогою використання казок, байок, театралізацій, прислів'їв, приказок та інших фольклорних елементів фахівці соціальної галузі, що здійснюють соціальний супровід дитини з особливими освітніми потребами (ООП) можуть запроваджувати необхідні корекційні впливи, що забезпечують розвиток у підлітків з прийомних сімей певних рис та характеристик, зміцнюють їхню особистісну резилієнтність, яка сприятиме ефективній підготовці до самостійного життя та праці, а також покращенню підтримуючих характеристик самого середовища закладів освіти (розвитку милосердя, гуманізму, толерантності та доброзичливості у дитячому колективі).

Спираючись на результати наукових досліджень та власну соціально-виховну практику використання етнопедагогічних засобів з метою розвитку резилієнтності підлітків з особливими освітніми потребами пропонуємо такі ефективні форми та методи [9, с. 73-74]: організація театралізацій з використанням потенціалу українського фольклору (казок, байок, легенд); організація рухової активності з використанням віртуальних ефектів анімаційних героїв та живого активного ритмічного спілкування з використанням взаємодії під час фізкультхвилинок з цікавими руховими вправами; створення цікавих віртуальних музичних вікторин для розвантаження та розвитку смаків та інтересів; проведення етно-майстер-класів як важливих елементів патріотичного виховання та прищеплення дітям та молоді з особливими освітніми потребами навичок до певного виду праці (виготовлення ляльок-мотанок, виготовлення виробів з паперу та картону, природних матеріалів тощо).

Як зазначають дослідники, вкрай важливими в умовах військового часу на рівні громад для підвищення соціальної стійкості є такі механізми розвитку таких соціальних зв'язків як [3, с. 51]:

- підтримка дітей, які виїхали з “домашніх” громад і прагнуть повернення додому, сприяння у відновленні їх зв'язків із звичним співтовариством;
- діяльність шкільних педагогів з метою «не втратити контакт» дітей з країною, громадою, школою;
- створення дружніх до сім'ї просторів, включаючи віртуальні простори, але не всупереч, а в синергії з традиційними шкільними просторами;
- зародження нових українських діаспор за кордоном: спільнот, які об'єднуються навколо спільних інтересів (допомога Україні, читання книжок, об'єднання навколо тих, хто ходив на курси мови приймаючої країни); вони спілкуються, планують ініціативи, гуртуються.

Отже, використання етнопедагогічних засобів для розвитку соціальної стійкості у підлітків з прийомних сімей в умовах інклюзії є важливою умовою їхньої успішної соціальної адаптації як на рівні мікро так і на рівні макросередовища розвитку дитини та потребує додаткової підготовки фахівців до відповідного виду діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бевз Г.М., Капська А.Й., Комарова Н.М. Технології створення та функціонування прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу: збірник методичних матеріалів. Київ: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003. 188 с.
2. Війна: п'ять тисяч українських дітей без батьків. Українське радіо. <http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=100442> (дата звернення: 26.03.2023).
3. Гендерні аспекти соціальної стійкості територіальних громад. Аналітичний звіт. / за редакцією О. Купенко. – Суми: СумДУ, 2022. – 56 с.
4. Приходько Т. В. Особливості соціально-психологічної адаптації дитини-сироти до життя у прийомній сім'ї: збірник наукових праць. Київ. 2010. С. 96–100.
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 26.03.2023).
6. Комарова Н.М., Пеша І.В., Бевз Г.М. Посібник для соціальних працівників щодо підготовки та соціального супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу: в 2-х кн. Київ: Держсоцслужба, 2006. С.168-180.
7. Костіна В. В. Теорія та практика використання етнопедагогічних засобів у професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери до профілактики дезадаптації учнів : навч.-метод. посіб. Харків : ФОП Мезіна, 2018. 112 с.

8. Костіна В.В., Папій О.С. Використання літературних засобів соціалізації молодших школярів в умовах притулку для дітей. Культура та інформаційне суспільство XXI століття: матеріали. наук. конф. молодих учених, 18–19 квітня 2013 р. Харків: ХДАК, 2013. С. 78-79.

9. Костіна В.В. Розвиток резильєнтності фахівців соціальної галузі у роботі з дітьми та молоддю з особливими освітніми потребами в умовах військового стану. *Соціальна робота: виклики сьогодення*: Збірник наукових праць за матеріалами XI Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. О. В. Сороки, С. М. Калаур, Г. В. Лещук. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2022С.71-75.

10. Раєвська Я. М. Особливості соціально-педагогічної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у прийомній сім'ї та школі. *Молодий вчений*. 2015. № 2(6). С. 431-434.

11. Стефанюк С.К. Козацька педагогіка. Харків: Крок. 2000. С 27-144.

12. Стефанюк С.К. Практичне народознавство: Національне виховання. Харків: ББЛ, 2002. 270 с

13. Федорова О. В. Проблеми адаптації дитини у прийомній сім'ї. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2013. С. 196-199.